

LAYLI VA MAJNUN-POK VA YUKSAK MUHABBAT IFODASI

Hamzayeva Shohista Shuhratjonovna

Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti

O'zbek tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Layli va Majnun sof muhabbati, boshqa dostonlardan ajralib turadigan xususiyatlari va ishq talqini borasida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Layli, Majnun, Qays, ishq, doston, Bani omir qabilasi, Alloh ishq, hamd, tajalli, Ibn Qutayba, Kitob ush-she'r vash-shuaro.

Alisher Navoiy qalamiga mansub Yaqin va O'rta Sharq xalqlari adabiyotida Layli va Majnun dostonidek keng tarqalgan boshqa bir ishq qissasini toppish qiyin. Ushbu qissaning kelib chiqish manbai qadim Arablar hayoti bilan bog'liq voqealarga borib taqaladi. Arab manbalarida ma'lumot berilishicha, Majnun tarixiy shaxs bo'lib, Shimoliy Arabistondagi Bani Omir qabilasiga mansub bo'lgan. Uning ismi manbalarda Qays ibn Mulavvah, Mahdiy ibn Muod, al-Aqra va ba'zan al-Buhturiy ibn al-Ja'd tarzida keltiriladi. Majnun o'z qabilasidan Layli ismli qizni sevib, unga bag'ishlab ajoyib she'rlar to'qigan. Uning she'rlari qabiladoshlari va boshqa qabila kishilari orasida keng tarqalganligi haqida Ibn Qutaybaning "Kitob ush-she'r vash-shuaro" asarida ma'lumotlar keltiriladi.

Badiiy adabiyotda bu qissa doston shaklida ilk bor Nizomiy Ganjaviy tomonidan vujudga keldi. Bani Omir qabilasi boshlig'ining og'li Qaysning maktabdoshi Layliga muhabbatini tasvirlash orqali har ikkala qahramonning ruhiy va ma'naviy dunyosini ochib berishga alohida e'tibor qaratdi.

Alisher Navoiyning "Layli va Majnun" dostoni turkiy tilda ushbu mavzuda yaratilgan ilk doston. U xamsanavislikda o'zigacha mavjud an'analardan ijodiy foydalangan holda o'z dostoniga yangicha ruh bag'ishlaydi, o'z davrining talab va ehtiyojlaridan kelib chiqib, "afsonaga yangi libos kiygizadi".

Doston an'anaviy hamd-allohning madhi bilan boshlanadi. Unda olamning yaratilishi; tun, kun, oy, quyosh, yulduzlar, yil fasllari va ulardagi tabiatning o'ziga xos jilolari, insonning tabiat ichida yaratilishi, yo'qdan bor bordan yo'q bo'lishi-bularning hammasi Allohning beqiyos qudrati va ulug'ligining ifodasi ekanini ta'kidlab, unga hamd-u sanolar o'qiydi. Navoiy bobda g'oyat ustalik bilan Allohning yerdagi tajalliysi tasvirini ushbu yozilayotgan dostoni g'oyasi bilan bog'liq holda bayon qiladi. Yaratuvchining har yerdagi tajalliysi jahonda Layli bo'lib ko'rinadi, jilva qiladi, uning bu xususiyati esa yaratilganlarni Majnun qilishdan iboratdir.

Navoiyning ishq haqidagi tushunchasi insonning ilohiy fayzdan bahramandligi bilan bog'liq e'tiqodga asoslangan, ya'ni haqiqiy muhabbat faqt pokiza insonlar

qalbidan joy olishi mumkin. Majnunning ishq bu borada eng oliy namuna, chunki u butun qalbi va jon-u dili bilan Allohni sevadi, shu sababli u mehr-muruvvati, yuksak axloqi va beqiyos iste'dodi bilan eng go'zal insondir.

Shuningdek, Navoiyning fikricha pok insoniy muhabbat va ilohiy ishqni bir-biriga zid qo'yish to'g'ri emas, chunki ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq, biri ikkinchisidan o'sib chiqadigan hodisa. Majnunning ota-onasi uni Layliga uylantirish bilan dardiga chora topmoqchi bo'ladilar va Layli qabilasiga sovchi yuboradilar. Navoiy shu o'rinda haqiqiy ishqdan bexabar kishilar "ishq, uylanish, oila qurish bilan yakuniga yetadi" degan tushuncha asosida yashashlariga ishora qiladi, ya'ni Majnunning ota-onasi va jamiyat ahli ishq deganda Navoiy "mahbub ul-qulub"da keltirilgan ishqning quyi darajasi, ya'ni avom ishqinigina anglaydilar. Majnunning ota-onasi uni Layliga uylantirish uchun sovchi yuboradilar. Lekin Laylining otasi qizini aql-hushdan begona bir devonaga berishdan or qiladi va Majnunning Layli qabilasiga kelishini ta'qiqlab qo'yadi.

Majnun o'z munojotida ishqni shu tariqa ulig'lar ekan, undan ishq va Laylini unutishni so'ragan kishilarga nisbatan achinish hislarini namoyon qiladi va hatto Tangridan ularni afv etishini so'raydi.

Majnunning ota-onasi vafot etganini eshitgan Layli yorining ham firoq alamidan, ham ota-ona motamidan iztirobga tushayotganini o'ylab, chuqur g'amga botadi. Majnun ota-onasining g'amidan azobda bo'lsa, menga ham bu g'am, ham uning g'ami ikki hissa azobliroqdir.

"Layli va Majnun" dostonida ishq talqini judayam kuchli tasvirlanganligi bois mana necha asrdiki, haqiqiy ishq talqini bo'lib, kuylanib kelinmoqda.

Qaysning Layli ishqida Majnun laqabini olgani, hattoki Laylining itini o'rniga bo'lib qolishni, uning itini ko'rganida Laylining qo'llari tekkan deb itga yordam berishi kabi voqealar kishini ajablantirmay qo'ymaydi.

Xulosa qilib aytganda Layli va Majnun bir-birining visoliga yetishganida edi, bu darajada mashhurlikka erishmasdi. Haqiqiy ishq talqini bo'lib qolmasdi, chunki yaratuvchining har yerdagi tajalliysi jahonda Layli bo'lib ko'rinadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. Xamsa. Yangi asr avlodi-Toshkent. 2018
2. Shuhrat Sirojiddinov, Dilnavoz Yusupova, Olimjon Davlatov. Navoiyshunoslik. Tamaddun-Toshkent. 2018.